

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ахметов Ш. Народные традиции воспитания детей у казахов в кн. Свидетель древней культуры. Алматы, 1996.
2. Абсаттаров Р. Б. Национальные процессы: особенности и проблемы. «Ғылым», Алматы, 1995.
3. Абылкасымов Б. Телқоңыр (Қазақтың көне наным-сенімдеріне қатысты гұрыптық фольклоры). Жауапты редакторы Қасқабасов С.А. –Алматы: Атамұра-Қазақстан, 1993.
4. Әлімбаев М. Халық – газжап тәлімгер. «Рауан», 1994 жыл, 666 мақал-мәтел. Алматы, ҚМКӘБ, 1991.
5. Билинский В.Г. Таңдамалы шығармалар. Алматы, ҚМБМ.
6. Ержанов М. Педагогические основы эстетического воспитания молодежи. главы учебн. Педагогика досугового изотворчеста. Учебное пособие для институттов культуры. Алматы, ШПИК 1993.
7. Ержанов М. Теоретические основы развития этнокультурного образования (Монография). Москва, МГУК, 1999.
8. Ержанов М. Народно-традиционное воспитание студентов вуза культуры. Уральск, ЗКИИ, 1994.
9. Назарбаев Н.Ә. Тарих толқынында. Алматы, «Атамұра», 1999.
10. Қалиұлы С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері мен тарихы. Алматы, «Білім», 2003.
11. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011–2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы, Астана, 2010.

В этой статье четко определены преемственные связи обучения и воспитания на основе народной педагогики. Воспитание молодежи является одним из ответственных периодов в педагогической деятельности профессорско-преподавательского состава. Приведенные автором методы и приемы воспитания на основе народной педагогики являются наглядным примером по совершенствованию воспитательного процесса.

In this article continuity of training and education on the basis of national pedagogics are accurately defined. Youth education is one of the responsible periods in pedagogical activity of the faculty staff. The methods resulted by the author and receptions of education on the basis of national pedagogics are a bright example on perfection of educational process.

ӘОЖ 374.7: 37.018

Сүлейменов М.Қ.

магистрант, М.Өтемісов атындағы БҚМУ

**ОТБАСЫЛЫҚ МӘДЕНИ-ТЫНЫҒУ ЖҰМЫСТАРЫН
ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

Қазіргі кезде тынығуды әлеуметтік құбылыс ретінде қарастыру мәселесі әлемдегі барлық ғалымдардың назарын аударып отыр. Қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық, саяси және мәдени өзгерістер тұлға санасында да жанаша көзқарас пен түйсіктің қалыптасуын қамтамасыз етуде. Еліміздің президенті Н.Ә.Назарбаев «Бүгінгі күн тәртібінде елімізде іске асырылып отырған жаңарулардың мазмұнына сәйкес Қазақстанда жаңа қоғамдық сананы қалыптастыру қажеттілігі туындап отыр» деп атап көрсенкені мәлім. Осыған сәйкес тұлғаның санасында адамгершілік-рухани қасиеттерін қалыптастыруда маңызды орын алатын жайт: олардың мәдени тынығуын тиімді пайдалану болып табылады. Мектеп жасына

дейінгі балалардан бастап, зейнеткерлік жасқа дейінгі тұлғалар уақыттарын босқа өткізбей, саналы, пайдалы әрекеттермен айналысуда мәдени-тынығу іс-шараларының алатын орны ерекше екендігі айқын нәрсе.

Отбасы – бұл туысқандық байланыста болатын (күйеуі, әйелі, ата-анасы, баласы, т.б.), бірлесіп, әлеуметтік-тұрмыстық өмір сүретін адамдардың тобы. Отбасында туу, өсу, тұлғаның қалыптасу процесі жүреді. Бұл процесте мәдени-демалыс жұмысы үлкен орын алады. Отбасының бос уақытын тиімді ұйымдастыру отбасылық тәрбиенің негізгі бөлігі. Отбасылық тынығу отбасы мүшелері арасындағы қарым-қатынасты нығайта түседі. Ол сонымен қатар педагогикалық құндылыққа ие: бір жағынан ол отбасын біртұтас ретінде сақтауға көмектесе, екінші жағынан отбасындағы балалардың жан-жақты үйлесімді дамуына әсер етеді. Бос уақытты ұйымдастыру әрқашан отбасының салттарына, мәдениет, білім, мекен-жайы, отбасы мүшелерінің жасы және отбасының қаржылық кірісіне байланысты болады. Отбасы мүшелерінің қызығушылықтары да ескерілуі қажет. Себебі кей жағдайда ата-ананың көңіліне жағатын істер балалардың қызығушылықтарын арттырмауы мүмкін. Сондықтан да кейде ата-аналар өздерінің шын көңілмен атқаратын жұмыстарынан бас тартуы керек болады. Уақыт өткен сайын отбасылық тынығуды ұйымдастыру қиындай түседі. Оған себеп:

- Отбасының ортақ қаражатының жеткіліксіздігі;
- Отбасы мүшелерінің бос уақыттарының сәйкес келмеуі;
- Ата-ананың отбасы жағдайына немқұрайлы қарауы;

Бұл жағдайларда отбасы клубтарына жүгінуге болар еді. Белгілі бір кесте бойынша отбасы мүшелерімен сұхбат немесе тренингтер өткізудің өзі бір қадам алға басу болып саналады. Отбасылық тынығуды ұйымдастыру отбасының дәстүріне айналуы қажет. Тек мерекелерде ғана емес, жыл сайын белгілі бір уақытта отбасы мүшелерінің бас біріктіруін ұрпақтан ұрпаққа жалғастырып, салтқа айналдыруға болады.

Отбасылық тынығу – бұл тұлғаны тәрбиелеу үрдісі жүретін кеңістік. Бұнда отбасы мүшелерінің арасындағы өзара қарым-қатынас анықталады, өмірлік қуаттың қалыптасуы, физикалық және жандүниелік қажеттіліктердің қанағаттандырылуы жүреді.

Отбасылық тынығу отбасы өмірінің әртүрлі салаларын біріктіреді:

- белсенді физикалық демалыс: бақташылық, балықшылық, туризм, спорттық ойындар, серуен, теңізде демалу;
- өнермен байланыстылық: кино, театр, ән, әдеби шығармалар оқу;
- үй шаруашылығының жұмыстары: өңдеу, тазалау, пісіру, жуу;

Отбасылық тынығудың ұйымдастырылған және ұйымдастырылмаған түрлері деп екі бөліммен қарастыруға болады.

Ұйымдастырылмайтын тынығу – тек отбасы мүшелерінің қатысуымен жүзеге асырылатын шағын түрдегі тынығу (отбасылық, күнтізбелік мерекелер, отбасылық серуен, т.б.)

Ұйымдастырылатын тынығу – белгілі бір әлеуметтік институттардың ұйымдастырылуымен жүзеге асырылады (мәдениет, білім орталықтары, әлеуметтік сала бірлестіктері, т.б.)

Отбасымен әлеуметтік-мәдени орталықтардың жұмыстану формалары әртүрлі. Дәстүрге айналған отбасылық мерекелер, жекелік формалар отбасы мүшелерінің қызығушылықтарына байланысты жаңарып отырады.

Ата-аналар мен балалардың кемшіліктерін толықтыру мәселелерін шешуге отбасылық әңгіме, жасөспірімдер клубтары, театр, кітапханалар және басқа да орталықтар көмектеседі.

Отбасылық тынығудың ішкі қарым-қатынасын орнатуда «үлкен апа», «үлкен аға», «ата-ана және бала» түріндегі рөлдік ойындардың маңызы үлкен. Әкелер конференциясы, ерлер клубы, кездесулер, психиатр мен медбикелердің коррекциялық әңгімелерінің де әсері мол.

Қазіргі уақыттың өзінде отбасылық клубтар отбасылық тәрбиенің, педагогика және әлеуметтік-мәдени білім берудің маңызды бөлігіне айнауда. Өзіндік көркем шығармашылық үйірмелері балалардың тынығу жұмыстарын ұйымдастыруға белгілі дәрежеде үлесін қосқанымен өзіне жүктелген тәрбиелік мүмкіншіліктерін толығымен пайдаланбайды.

Біріншіден, оларға тән орындаушылық формадағы сабақтар қызметтің сәйкестігіне алып келмейді. Екіншіден, қатысушылардың міндетті түрде музыкалық және вокалдық қабілеттерінің болуын талап етеді. Үшіншіден, мектептегі мерекелерді ұйымдастыруға үйірме мүшелерінің тартылуы, үйірме басшыларының барлық күшті әзірлік жұмыстары және келесі мерекелік кешке бағдарлама жасауға жұмсауға мәжбүрлейді. Үйірме басшысының жұмыс сапасы үйірме мүшелерінің кез-келген шараға дайындығы және кез-келген шараның өту деңгейімен бағаланады.

Драма үйірмелері басқа үйірмелер қатарынан тыс қабылданады. Себебі, бұнда нәтижені сол уақытта алуға мүмкіндік болмайды. Егер мақаренколық үйірме жұмысын ұйымдастыру тәжірибесіне назар аударатын болсақ, оның әр тарапты және ортақ қызмет ортасын орнатуға бағытталғандығына көз жеткіземіз. Бұл ұйымда бейнелік шығармашылық үйірмесі алдыңғы қатарда көрінеді. Бірақ оның түпкілікті түрде басқа үйірмелерден айырмашылығы болады. Бұнда балалар тек сурет салу ғана емес, сонымен қатар көзқарас, фантазия, шығармашылық ойды талап ететін әртүрлі жұмыстармен айналысады. Картографиялық жұмыстар атқарылып, үстелді және басқа да ойындар, драмүйірме үшін қажетті көрнекіліктер, киім-кешектер дайындалады. Мүсіндеу, кесу және т.б. секциялар жұмыс жасады. Ер балалар жұмыстанатын бөлмелерде, бір карағанда, бейнелеу өнеріне ешқандай қатысы жоқ заттар – ұсталық аспаптар, құрылғылар, әртүрлі жұмыстар орындауға арналған құралдар мен материалдар болған. Үйірме «ашық ұстахана» деп аталып, онда әркім бос уақытында жұмыстанып, қиялында жүрген «жоғарғы техникалық» құрылғыларын жүзеге асыру мүмкіндіктері болады. Ең маңыздысы бұнда балалар жұмыстың шын мәніндегі жүзеге асуына көз жеткізеді.

Бұндай ұйымдарда балалардың әлі дұрыс бағдарланып, белгілі бір бағыт таңдамағандықтары және барлық жұмыстарға да қызығушылық танытып отыратындықтары ескерілген. Бұл көрініс Агнии Бартоның өлеңінде жақсы айтылған: «Драма үйірмесі мен сурет үйірмесінде мен ән де айтқым келеді...».

Уақыт өте келе бала бұл жұмыстардың ішінен өзінің жанына жақын қызметті таңдайды. Үйірмеге кім келсе де, оған айналысатын бір жұмыс табылатын еді. Әдеби үйірмелердің де маңызы мол болады. Бұнда әртүрлі әдеби кештер, қойылымдар өткізіліп отырады. Жалпы барлық үйірмелердің жұмыстары бір-бірімен байланысты болады. Осындай дәрежедегі өзара байланыстылық ортақ қызығушылықты арттырып, отбасылық тынығу жұмысын күнделікті өмірдің маңызды бөлігіне айналдырады.

Қазіргі заманда туындап отырған жағдай бұл тәжірибені тек пайдаланып қана қоймай, сонымен қатар оның үйірме жұмыстарында жанарып отыруына мүмкіндік туғызады. Компьютерлік техника және басқа да техникалық құрылғыларын пайдалана отырып, балалардың өз бетіндік әдеби тәжірибелерін көп таралымды әдеби қабырға газеттерін шығару арқылы көрсетуі, мектептік баспа орталығының пайда болуына негіз болады. Мерекелік күндері шығарылатын бояулы қабырға газеттеріне караған көп таралымды газеттер нағыз қабырға газеттері болып саналады. Бұл шараға қатысу балаларға жоғары дәрежеде көрінеді, себебі олардың төл шығармалары, өлеңдері, мақалалары, суреттері жарық көреді. Компьютерлік техниканы осы бағытта пайдалану оны тек ойын құрылғысы ретінде қабылдаудан алшақтатады. Тынығу жұмыстарының қатаң түрде өткізілуі және қадағалануы үйірме жұмыстарына жоғары сынып оқушыларының тартылуына алып келеді.

Ашық шеберханалардың қағидаларын ұстанған мектептер «мектеп – біздің үйіміз» деген ұғымды шындыққа айналдырады. Мектептегі тынығу жұмыстарының мазмұны отбасы тынығуының мәдениетінде өз белгісін қалдырады. Ата-аналар ерікті немесе еріксіз түрде мектепте жүзеге асырылатын баланың қызығушылықтары мен қызметтеріне араласып, қолдап, тіпті бөлісе де бастайды.

Осы мақсатта муниципалды ұйымдардың отбасылық клубтарға материалдық және қаржылай көмек көрсетуіне көңіл бөлінеді. Кейбір мәдениет орталықтары отбасының мәдени-демалыс, салауатты өмір салты мәселелерін шешуге кеңес беру жұмыстарын ұйымдастырады.

Отбасылық тынығудың ұйымдастырылған түрлеріне мәдениет орталықтарының кеңесімен жүретін түрлерін айтады. Бұл жұмыстар осы орталықтарда өткізіледі. Ал отбасылық тынығудың ұйымдастырылмаған түрлеріне қатаң түрде отбасына өткізілетін шаралар жатады (төменде мысалдар келтірілген).

Отбасының мәдениеті сөзсіз ата-ананың мәдениетіне, олардың бос уақыттарын қалай ұйымдастыруларына байланысты болады. Егер ата-ананың қандай да бір өздерінің сүйікті істері болса, балалары да сол қызығушылықтарымен бөліседі. Бірақ бұл тек ата-ана қызығушылықтың жай ғана көрермені емес, оның белсенді қатысушысы болса ғана жүзеге асады. Ата-ананың өз тобының ортасында уақытын қалай өткізуі балаға үлкен әсерін тигізеді. Егер бұл тек әңгіме мен әзілдесу арқылы өтетін кеш болса, ол баланын ешқандай қызығушылығын туғызбайды. Оған қоса бұндай кештерге балалардың артық әңгімелерді естіп қалуынан сақтанып, қатыстырмайды. Бірақ егер ата-аналар өздерінің кештерінде әртүрлі ойындар, театрлық кездесулер ұйымдастырып, шығармашылықпен өткізетін болса, бұл кештің баланың көкейінде бір із қалдыруы айдан анық. Осындай ата-аналардың кештерінде балаларға тыйым салмай, керісінше, қатысуға рұқсат етіледі. Бұндай жағдайда балаларда ересектермен өздерін салыстыру сезімдері пайда болып, тынығу жұмыстарына деген көзқарастарының туындауына негіз болады.

Отбасылық тынығу құрылымында тәрбиелік маңызы бар тағы бір аспектіні көрсетуімізге болады. Бұл ата-ана мен балалардың өзара әңгімесі болып табылады. Бұнда белгілі бір тақырыпқа байланысты әңгіме емес, демалыс және серуен уақытындағы ата-ана мен баланың өзара әңгімесі көзделеді. Кез келген қажеттілік тікелей белгілі бір адаммен ой бөлісу қажеттілігін туындайды. Бала үшін бұл адам ата-анасы болуы қажет. Себебі бала әрқашан да олармен әңгімелесуді қажеттілік деп тұтынады.

Ата-аналар балаларымен әңгімелескенде, көбіне, жас ерекшелігіне сай келетін тақырыптарды қозғайды: мектептегі жағдай, достары, оқытушылары, т.б. Отбасындағы жағдай, ата-анасының жұмысы, олардың уайымдары баланың қызығушылықтарына кірмейді деп есептеледі. Нәтижесінде, балалар өз ата-анасының қайда жұмыс жасайтындығын және отбасына кірістің қайдан кіріп жатқандығын білмейтін болып шығады.

Осындай отбасылық мәселелерден алашақ болған балалардың ата-анасымен рухани байланысы үзіліп, жеке басының қамын ойтау, өз қызығушылықтарын ғана ескеру сияқты мінездің туындауына алып келеді. Балаларды әрқашан да ата-анасы дәл өзіндей жаста кезінде немен айналысқандығы және өз басынан өткен қиыншылықтарды олар өткізген бе екен деген сұрақтар қызықтырып отырады. Ата-аналар баламен осы бағытта әңгімелесуі арқылы ақыл-кеңес айтып емес, ой бөлісу арқылы тәрбиелік әсер етеді. Әңгіме кезінде баланың саяси ойын дамытуға әсер ететін ғылым, мәдениет, техника салалары да қамтылуы қажет.

Кейбір ата-аналардың бұны жүзеге асыра алмауына байланысты бұл мәселені қажеттіліктер қатарына орналастыруға мәжбүр етеді. Бұнда әңгіме отбасылық тынығу мәдениеті жайында емес, қоғамдағы алдыңғы қатарлы құндылықтар мен қоғамдық мәдениет жайында қозғалады.

Мәдениет орталықтарының қызметкерлері отбасыларға отбасылық мерекелердің күнтізбесін құруға кеңес бергені дұрыс:

– Жаңа жылдық кеш;

– Отбасындағы аса маңызды күндер:

А) отбасы мүшелерінің туған күндері

Ә) мерейтой күндері

Б) туыскандар туралы естеліктер «Отбасылық альбом», т.б.

– «Әке - асқар тау»

– Аналар күні, т.б.

Отбасылық дәстүрлі демалыс мерекелерін ұйымдастыруда отбасы мүшелерінің жас ерекшеліктерін ескеру қажет. Мысалы, мектеп жасына дейінгі балалардан бастап, зейнеткерлік жасқа дейінгі аралық. Осы бағытта отбасы мүшелерінің физикалық және психологиялық мүмкіндіктерін де ескеру қажеттігі туындайды. Бұл үшін барлық әлеуметтік институттардың күшін біріктіру керек екені айтпаса да түсінікті.

Қорыта келе, отбасылық тынығу формаларының маңыздылығы: отбасы-бала, отбасы-отбасы, бала-бала, бала-жасөспірім-ересектер түріндегі қарым-қатынас механизмінің іске асырылуы. Бұл қарым-қатынастардың бір уақытта жүруі отбасылық тынығудың эмоционалды тартымды, іштей толығуына, отбасында жағымды психологиялық ортаның орнауына алып келеді. Ата-ана мен балалардың әлеуметтік-маңызды және тынығу жұмыстарын ортақ ұйымдастыруға бағытталу отбасы бірлігінің нығая түсуіне оңтайлы әсер етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Н.Ә.Назарбаев. *Қазақстандық жол. Астана, 2007.*
2. «Қазақстан мектебі». 9/2010. 14 б.
3. А.Д.Жаркова, В.М.Чижикова. *Культурно-досуговая деятельность. Учебник. Москва, 1998.*
4. Г.А.Аванесова. *Культурно-досуговая деятельность. Москва, 2006.*

В статье автор раскрывает особенности семейных отношений, роль культурно-ценностных отношений. Во главу угла воспитательного процесса ставятся взаимоотношения в семье родителей и детей. В статье описываются методы и приемы, которые способствуют укреплению тесных взаимоотношений в семье. В целом рекомендации, данные автором статьи, дают возможность выстроить целостную систему по семейным взаимоотношениям.

In article the author opens features of family relations, a role of cultural-valuable relations. As the corner-stone educational process it's put mutual relations in a family of parents and children. In article described methods and receptions which promotes to strengthening of close mutual relation in a family. As a whole the recommendations given by the author of article will give the chance to build complete system on family mutual relations.